

Maoister om ”m-l-rörelsens” undergång

Innehåll

Inledning.....	1
Så förlorade vi allt.....	8
Rätt och fel om SKP.....	12

Inledning

Vi publicerar nedan ett meningsutbyte från tidskriften *Clarté* om orsakerna till den svenska maoismens – KFml/SKP:s – undergång. I denna inledning ges några kritiska synpunkter på de argument som artikelförfattarna för fram.¹ Dessutom pekas på några problemställningar som det är nödvändigt att ta itu med för att tränga in i problematiken på allvar.

Det är givetvis bra att gamla maoister försöker analysera sin historia och hitta orsakerna till varför det hela slutade med förskräckelse. Om det görs på ett grundligt sätt, då kan man lära sig en hel del för framtiden av detta. Tyvärr lyckas inte *Clarté*-debattörerna något vidare, de rör bara vid ytan och knappt det.

Författaren till första artikeln – Lennart Rahm (LR) – ser följande som de viktigaste orsakerna till sammanbrottet:

1. Man var för mycket inspirerad av den stalinistiska traditionen, då man i stället borde ha haft mer av maoism. Uttryck för detta var kaderpolitiken (med elitänkande i stället för att ha som mål att ”tjäna folket” och tillämpa ”masslinjen”) och den därmed sammanhängande proletariseringkampanjen (som LR anser vara förödande).
2. Anpassningen till den kinesiska utrikespolitiken som gick ut på att Sovjetunionen var aggressiv huvudfiende till hela världens folk, att krigshotet var akut och huvuduppgiften därmed var att bekämpa krigsfaran. Detta fick till konsekvens att SKP övergav klasskampen, slutade stödja antiimperialistisk kamp osv (man kunde inte ens ställa upp i aktioner riktade mot militärjuntan i Chile, eftersom den ansågs stå på rätt sida i ”huvudmotsättningen”).

I sin kommentar menar Per-Åke Lindblom (PÅL) att LR i huvudsak har fel när det gäller den första punkten. Däremot håller han med om (fast med något annorlunda argument) den andra.

Att SKP:s politik (från 70-talets mitt) blev allt mer världsfrånvärd (2:a punkten), och att detta kraftigt bidrog till sammanbrottet, är uppenbart. Det bekräftas f ö av det faktum att de ”m-l”-organisationer som lämnade denna linje i tid (såsom AKP i Norge) överlevde betydligt längre.

När det gäller första punkten har PÅL rätt i att den inte är särskilt relevant för att förklara undergången. Om inte annat visas detta av att åtskilliga ”m-l”-organisationer som hade en större dos stalinism än KFml/SKP faktiskt klarade sig bättre (t ex existerar ju fortfarande KPmlr/KP). Inte heller spelar proletariseringkampanjen någon avgörande roll i sammanhanget – större delen av ”extremvänstern” gjorde likadant utan att bryta samman. Däremot så spelade den en negativ roll ihop med den märkliga världsbild som SKP omfattade och som gjorde det svårt att föra en vettig politik (se punkt 2).

Samtidigt som det fortfarande finns en hel del organisationer som i större eller mindre grad är stalinistiska, så har *maoismen* i stort sett försvunnit i världsmåttstock. Maoistiska organisationer av någon betydelse finns bara i Asien (Norra Indien, Nepal och Filippinerna), men de innehåller också vissa stalinistiska inslag.

¹ Den andra artikeln, av Per-Åke Lindblom, är en förkortad version av en artikel publicerad i nättidningen *Nya Arbetartidningen*: [Varför kapsejsade SKP?](#) (där PÅL använder pseudonymen Greger Bogården)

Att tro att mera maoism skulle ha räddat SKP är ett önsketänkande som helt saknar stöd i verkligheten. Om så hade varit fallet, då borde åtminstone några (anti-stalinistiska) maoistiska partier av betydelse fortfarande existera och frodas. Lägga följande till att det redan på 1970-talet faktiskt fanns betydande *antistalinistiska* maoistiska organisationer i Europa, bl.a. i Italien² och Spanien³ (inga av dessa överlevde), men även i Sverige fanns en organisation som försökte följa en sådan linje, nämligen *Förbundet Kommunist* (FK), som var den första lite större vänsterorganisation som gick under (1982).

Det finns fortfarande ett stort parti med maoistiskt förflutet i Europa – *Socialistische Partij* (SP) i Nederländerna – men det kan näppeligen idag betecknas som maoistiskt.⁴

Nej, för att förstå varför maoismen misslyckades måste man tränga betydligt djupare än LR och PÅL. Nostalgi är ingen bra utgångspunkt om man vill göra en grundlig analys av ett historiskt fenomen som har djupa rötter.⁵

Maoismens ursprung

För det första måste man inse att maoismen har sina ideologiska, politiska och organisatoriska rötter i stalinismen. Från mitten av 1920-talet hade det stalinistiska Komintern stort inflytande över det kinesiska kommunistpartiet, vilket givetvis påverkade det på många plan. Man kan inte förstå och analysera maoismen utan att studera denna historia och dess konsekvenser. Kineserna försökte följande även efter det att konflikten med Sovjet hade brutit ut anknyta bakåt till stalinismen (vem minns inte bilderna på ”de fem stora”, kinesernas försvar för Stalin i polemiken mot Sovjet osv).⁶ De använde också ”stalinistiska metoder” (historieförfälskning, personkult, censur, förföljelse av ”dissidenter” osv).

De fem stora

² Se artikelsamlingen [Italien på 70-talet](#) och boken [Lenins partiuppfattning: Från grupper till parti, 1895-1912](#), som härrör från den italienska vänsterorganisationen Avanguardia Operaia – efterskriften innehåller en del fakta om den italienska ”extremvänsterns” utveckling.

³ Detta gäller bl. a. Movimiento Comunista de España (MCE) [se [Rapport om Spanien \(1978\)](#)] som överlevde ända till 1991.

⁴ Partiet har sina rötter i det maoistiska Nederländernas kommunistiska parti (marxist-leninisterna), KPN/ML, som bildades 1971 och redan 1972 bytte namn till *Socialistische Partij* (Socialistpartiet). 1991 slutade man officiellt kalla sig för marxist-leninistiskt. Det nuvarande namnet *Socialistische Partij* (egentligen bara ändrad stavning) antogs 1993. Vid senaste parlamentsvalen (2010) fick partiet 9,9% av avgivna röster.

⁵ Det gäller även de svenska maoisternas ögonsten: Vietnamrörelsen. Se [Recensioner och debatt om "Vietnam var nära"](#), liksom artiklarna [Lärdomar av den svenska Vietnamrörelsen, del 1](#), [del 2](#) och [del 3](#).

⁶ Se [Till frågan om Stalin](#) (kinesisk text från 1963), där kineserna försvarar Stalin. Å andra sidan har kineserna även riktat en hel del kritik mot Stalin, se [Mao, KKP och frågan om Stalin](#).

Förvisso är inte maoismen och stalinismen identiska, men maoismen är en stalinism som anpassades till kinesiska förhållanden och behov.⁷

Att maoismen vid vissa historiska brytpunkter hade en progressiv roll är obestridligt, t ex under sino-sovjetiska konflikten i början av 1960-talet⁸, men från 1970-71, då den kinesiska utrikespolitiken gjorde en tydlig högersväng, var det slut med detta: Historien är därefter historien om en lång rad förräderier mot revolutionen och arbetarrörelsen i världsskala, inklusive i Kina självt.⁹ Brytningen mellan Kina och Albanien, problemet Kampuchea¹⁰, konflikten mellan Kina och Vietnam (och det kinesiska angreppet på Vietnam), försöken att få till stånd en världsomfattande allians (enhetsfront) riktad mot Sovjetunionen, det allt intimare samarbetet med USA osv, var uttryck för denna kontrarevolutionära politik.¹¹ Om man inte ens gör ett försök att förstå hur Kina kunde styra in på en sådan katastrofal kurs och inte heller försöker analysera varför det egna partiet fortsatte att följa med Kinas linje i alla dess turer och vändningar, ja då kan man inte dra riktiga lärdomar av denna historia. Och – vilket är ännu värre – det finns fortfarande en hel del ”maoister” som inte ens förstår att denna politik var djupt felaktig och därför inte heller ser något behov av att kritiskt granska densamma.

De gamla maoister som fortfarande har kvar socialistiska ideal och vill bidra till en socialistisk framtid bör ta sin egen historia på allvar, vilket betyder att ta av sig skygglapparna, studera och analysera sitt förflutna utan förutfattade meningar och med målsättningen att verkligen komma fram till vad som är rätt och fel och förstå varför. Det finns redan maoister som försökt att gå till roten med problemen. Det kan vara lämpligt att ta sin utgångspunkt i dessa försök, men mycket återstår att göra.¹²

Utmärkande drag hos maoismen

Det finns några begrepp som marxister brukar använda för att karakterisera maoismen och som det kan vara lämpligt att våra gamla maoister analyserar och funderar kring: *voluntarism* och *idealism* (i betydelsen att underskatta materiella faktorer – ekonomiska och klassmässiga – och överskatta subjektiva faktorer – propaganda, kultur, ideologi), *populism* (både i betydelsen att man ofta resonerar i termer av ”folket” i stället för klassmässigt och att man ställer politiska frågor ”populistiskt”), samt *personkult*.¹³

⁷ I [Maoismen - dess ursprung och idé](#) (från 1964) ger Isaac Deutscher en historisk bakgrund. En intressant analys skriven kort efter kommunisternas maktövertagande är Ernest Mandels [Den tredje kinesiska revolutionen](#).

⁸ Kineserna kritiserade bl a Sovjetunionens fredliga-samexistenspolitik och intog överhuvudtaget en radikalare hållning i många frågor. Men allra viktigast var nog ändå att den sino-sovjetiska konflikten bröt upp den stalinistiska monolit som hade existerat till dess. Nu blev det plötsligt möjligt att ifrågasätta den förda politiken, debatten vitaliserades och nya radikala vänsterorganisationer växte fram. Exempelvis skulle uppkomsten av breda Vietnam-rörelser utanför de traditionella kommunistpartiernas kontroll knappast ha varit möjlig utan den sino-sovjetiska konflikten. Se vidare [Om den sino-sovjetiska konflikten](#) (resolution från 1965).

⁹ Om Kinas utrikespolitiska roll på 1970-talet, se artikelsamlingarna: [Debatt i MLK om Kinas utrikespolitik, Kina, vänstern, Vietnam & utrikespolitiken](#) (ur tidskriften *Fjärde internationalen*), [Debatt om den kinesiska utrikespolitiken](#) (ur tidskriften *Zenit*) och [Bangladesh Ceylon – Gnistor som kan sätta Indien i brand](#).

¹⁰ Se t ex [Maoistisk kritik av Pol Pots Kampuchea](#) och [Motsättningar i Kampuchreas kommunistiska rörelse](#) av Ben Kiernan (båda dessa texter innehåller fler lästips).

¹¹ LR skriver att högervändningen i den kinesiska utrikespolitiken ”handlade om att försvara socialismens enda stat”. Struntprat! Tvärtom ledde den till att de socialistiska och revolutionära krafterna isolerades och försvagades både i och utanför Kina och i förlängningen till kapitalismens återupprättande. Detta kan ses som en illustration av den grundläggande sanningen att ”utrikespolitiken är en förlängning av inrikespolitiken”.

¹² Se t ex [SKP 1980-84, ett parti i kris](#). Där finns också ytterligare lästips. Se även [Om MLK-oppositionen](#) (särskilt avsnittet ”Om maoismen idag”).

¹³ ”Den stora proletära kulturrevolutionen” åren 1966-1970 illustrerar samtliga dessa begrepp. För exempel på kritiska synpunkter om kulturrevolutionen från svenska vänstern (bl a ”r-arna” som från början var mycket positiva till densamma), se artikelsamlingen [Den svenska vänstern och kulturrevolutionen i Kina](#). Se även [Resolution om ”kulturrevolutionen”](#) (från Fjärde Internationalens 9:e världskongress 1969).

Affisch från kulturrevolutionen

För att belysa det som åsyftas med voluntarism och idealism ska vi här citera Mao från 1961-62 där han kommenterar en sovjetisk lärobok i ekonomi:

”Lenin säger: ’Övergången från kapitalism till socialism kommer att bli svårare för ett land ju mer efterblivet det är.’ Detta förefaller idag felaktigt. Egentligen är övergången mindre svår ju mer efterbliven en ekonomi är, för ju fattigare det är desto mer vill folket ha revolution. I de kapitalistiska länderna i väst är antalet sysselsatta förhållandevis högt, och det gäller även lönenivån. Arbetarna har blivit djupt påverkade av bourgeoisin, och det verkar inte alls så lätt att genomföra en socialistisk omvandling. Och eftersom graden av mekanisering är hög, så skulle det stora problemet efter en lyckad revolution inte vara att påskynda mekaniseringen, utan att omdana människorna. Österns länder, som Kina och Ryssland, var efterblivna och fattiga, men nu har inte bara deras sociala system kommit en bra bit längre än de i väst, utan även utvecklingstakten hos deras produktionskrafter överträffar med stor marginal den i väst.”¹⁴

Mao påstår här att Lenin inte förstått att ekonomisk och social efterblivenhet är en fördel, både för själva maktövertagandet och för det socialistiska uppbygget. Alla marxister (före Mao) skulle således ha överdrivit ekonomins roll, liksom arbetarklassens betydelse i sammanhanget (i Kina fanns nästan ingen arbetarklass alls när revolutionen segrade)! Det behöver väl knappast påpekas att Mao även förvränger Lenins ståndpunkt? Det som Lenin vid flera tillfällen framhöll var att det var relativt lätt att börja revolutionen i det efterblivna Ryssland, men svårt att fortsätta den, medan det i väst var svårare att börja revolutionen, men lättare att fortsätta den. Följande två citat från 1918 får illustrera detta:

”Ju mer efterblivet det land är som till följd av historiens sicksackutveckling inleder den socialistiska revolutionen desto svårare blir övergången från de gamla, kapitalistiska betingelserna till socialistiska.” (Lenin: *Valda verk i 10 band*, bd. 8, s. 58)

”Jag har redan vid flera tillfällen haft anledning att framhålla: i jämförelse med de framskridna länderna var det lättare för ryssarna att *börja* den stora proletära revolutionen, men det blir svårare för dem att *fortsätta* den och föra den till slutgiltig seger i meningen fullständig organisering av ett socialistiskt samhälle.” (Lenin: *Valda verk i 10 band*, bd. 8, s. 459)

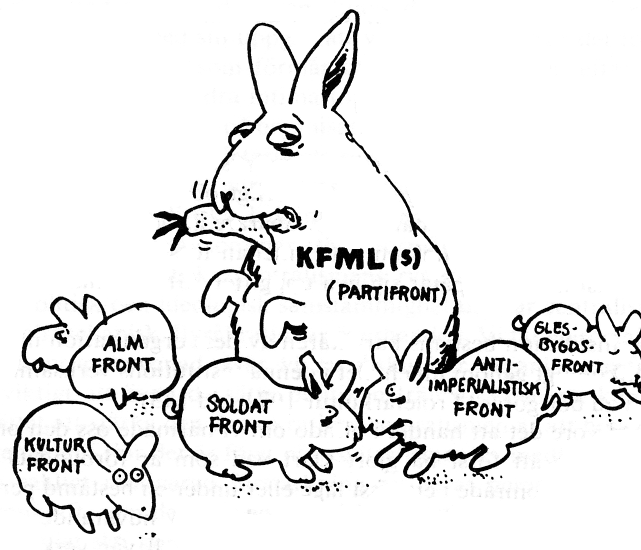
I maoismen och dess ideologi ingår åtskilligt som ”ärvt” från stalinismen. Detta har otvivelaktigt satt djupa spår hos de som skolades i den svenska maoistiska rörelsen och detta gäller även de (f d?) ”maoister” som idag betraktar sig själva som anti-stalinister. Hur många har

¹⁴ [Reading Notes on the Soviet Text ‘Political Economy’](#) som finns på webbplatsen marxists.org

t ex ifrågasatt och förkastat teorin om ”socialismen i ett land” (som formulerades 1924)? Och hur ser man på partidemokrati (fraktionsförbud m m), enhetsfronttaktiken (proletär enhetsfront vs folkfront), den utbredda historieförfalskningen¹⁵ m m? Förvisso har nog många gamla ”maoister” idag mindre fastlåsta positioner i sådana frågor, men hur många har försökt att tränga in i dem på ett mer systematiskt och djuplodande sätt? Och hur många har tagit itu med att på ett mer förutsättningslöst sätt studera den kinesiska revolutionen ur olika aspekter (stora språnget, kulturrevolutionen, Lin Biao-affären, återupprättandet av kapitalismen)?¹⁶

Enhetsfronter

Utmärkande för KFml/SKP:s maoism var den centrala roll som gavs åt enhetsfronter och då främst i det som vi kan kalla för folkfrontstappning, med vilket åsyftas att man inte ställer frågorna klassmässigt, utan är beredd att bilda ”fronter” med nästan vem som helst och om vad som helst. Det mesta som KFml/SKP företog sig handlade om att bygga denna typ av enhetsfronter: Enhetsfronttaktiken fick karaktären av *strategi*!

Kaninen ynglar av sig. Under sina första år gycklade ”r-arna” med KFml/SKP:s frontmani, som man karakteriserade som ”principlös enhetsfrontspolitik”. R-arna hade otvivelaktigt en poäng här, problemet var bara att de själva slängde ut barnet med badvattnet, dvs förkastade helt enhetsfronter.

Enhetspolitiken motiverades i KFml/SKP med hänvisningar till och studier av folkfronts-politiken (texter av Dimitrov), nationella kriget mot Japan i Kina på 30-talet (texter av Mao) och givetvis den utrikespolitik som Kina utvecklade i synnerhet under 1970-talet (super-

¹⁵ Stalinistisk historieskrivning spelade tidigt en viktig roll i KFml/SKP. I synnerhet gäller detta de antitrotskistiska kampanjerna, där man tillgrip mængder av lögnerna från den stalinistiska fataburen. I dessa kampanjer utnyttjades inte bara partipressen, utan även FNL-rörelsen, FIB/Kulturfront osv. För exempel, se [Kfml:s omvälvning](#) (ett svar till *Gnistan*), [Debatten om "Trotskismen, fronterna och vietnamrörelsen"](#) och [Inledning till "Lögnens renässans"](#). Om man fortfarande inte vågar röra vid sådana frågor, ja då kan man heller inte komma någon vart när det gäller att förstå den egna historien.

¹⁶ Det borde t ex vara på sin plats att ta del av vad kineserna själva skrivit om sin historia, exempelvis den resolution om partihistorien som antogs av KKP:s CK i juni 1981: [Resolution on CPC history \(1949-81\)](#) (på engelska). Den finns inte (mig veterligen) i svensk översättning och jag har heller inte sett en enda kommentar till resolutionen från ”maoistiskt” håll: Oavsett vad man tycker om densamma, så är den ett viktigt dokument som man inte bara kan sopa under mattan, utan den förtjänar ett kritiskt studium.

Och varför har ingen censurerat/kommenterat Zhao Ziyang, *Statens fånge*, Norstedts 2009 (författaren var generalsekreterare i kinesiska kommunistpartiet till 1989, då han avsattes i samband med demonstrationerna och massakern på Himmelska fridens torg i Peking).

maktsteorin, "teorin om de tre världarna" etc). Däremot studerade man inte alls den "proletära enhetsfronten" som utvecklades i Kommunistiska internationalen på Lenins tid.¹⁷

Maos begrepp "huvudmotsättning" spelade en viktig roll i sammanhanget ("I ett sammansatt tings utvecklingsprocess finns många motsättningar, och av dessa är en med nödvändighet huvudmotsättningen"), eftersom den bestämmer vilka som ska betraktas som vänner resp fiender i en speciell situation.

Maoister brukar betrakta Maos syn på motsättningar som ett viktigt bidrag till marxismen, och förvisso avviker den från traditionella synsätt: Marx, Engels, Lenin, Trotskij osv hade inget motsvarande begrepp, "huvudmotsättning", utan de utgick i stället från klassamhällets grundläggande motsättning, under kapitalismen den mellan kapital och arbete, och hur denna ytttrade sig i klassmotsättningar. Det var klassmotsättningarna och klasskampen som man hela tiden hade i fokus och utgick från när man utformade politiken (den "proletära enhetsfronten" byggde på detta).

"Huvudmotsättningen" är ett betydligt suddigare begrepp, som kan fyllas med nästan vilket innehåll som helst (den behöver inte ha med klasskamp att göra, utan kan gälla motsättningar mellan folket och monopolkapitalet, mellan stater eller grupper av stater, mellan den fattiga "tredje världen" och den rika "första världen", mellan Sovjetunionen och resten av världen osv).

Eftersom varje "ting" har en "huvudmotsättning" så kan man motivera en enhetsfront kring denna motsättning. Några kriterier för att avgöra om en viss enhetsfront är vettig, sett i ett revolutionärt strategiskt perspektiv, det har man inte. Man behöver inte göra någon "klassanalys". Man kan t o m avvisa sådana analyser med argumentet att det viktiga är att "tjäna folket" och tillämpa "masslinjen" och att massornas medvetande och kampvilja kommer att öka genom kampen¹⁸, vilket alls inte behöver vara fallet – det kan t o m vara så att en viss kampinriktning leder helt åt fel håll eller fungerar så att kampviljan minskas. Den kinesiska inriktningen att samla alla krafter mot Sovjet under 1970-talet senare hälft är ett instruktivt exempel på detta (den ledde många maoistiska organisationer ner i graven).

Det finns även ett annat problem med KFml/SKP:s syn på enhetsfronter, nämligen att man i praktiken gör frontens plattform till maximiplattform, dvs det blir förbjudet att i fronten och dess verksamhet gå utöver plattformen. Denna praxis har sina rötter i folkfrontspolitiken, där avsikten var att bilda regeringar med borgerliga deltagare och man därför måste hålla tillbaka sådant som inte borgarna gillade. Några liknande inskränkningar fanns inte i den enhetsfrontspolitik som introducerades av Kommunistiska internationalen i början av 20-talet (tvärtom lades då stor vikt vid rätten att upprätthålla och manifestera självständighet inom ramen för de gemensamma aktionerna).¹⁹

¹⁷ Det fördes en intensiv debatt om enhetsfrontstaktiken 1921-22. Se [Den proletära enhetsfronten](#) (1921-22), [Debatt om enhetsfrontstaktiken](#) och [Debatt om "arbetarregering"](#) (från 1922).

Okunnigheten om denna rika erfarenhet verkar vara total i vissa maoistiska kretsar. I ett samtal om enhetsfronten publicerat på webbplatsen www.fib.se i maj 2009 säger Knut Lindelöf (*FiB/K:s* chefsredaktör):

"Begreppet 'enhetsfront' myntades visserligen av Georg Dimitrov i Sovjetunionen på 40-talet - om jag inte har fel - tillämpades i försvaret av Sovjetunionen och i Kina i kriget mot japanerna, men var egentligen en självklarhet långt tidigare, fast man inte kallade det för enhetsfront då."

KL, som varit med i FiB/Kulturfront sedan 1970-talets början, tror således att begreppet myntades av Dimitrov!

¹⁸ LR återger Maos tänkande och skriver att "riktiga idéer föds ur praktiken". Tyvärr är det inte så enkelt. Att uttrycka saken på detta sätt är typiskt populistiskt och i bästa fall en halvsanning.

¹⁹ Just synen på enhetsfronter var en viktig stridsfråga inom den svenska vänstern på 1970-talet, särskilt när det gällde Vietnam-rörelsen. Trotskister uteslöts ur FNL-grupperna (på initiativ från KFml/SKP), med motiveringen att de var enhetsfrontsfientliga, vilket inte var fallet – däremot hade de delvis andra idéer om hur enhetsfrontstaktiken borde tillämpas. Artikeln [Lärdomar av den svenska Vietnamrörelsen, del 3](#) tar upp dessa problem (se sid. 15 ff).

Kombinationen maximiplattform och en strävan att maximalt ”bredda” fronten genom att begränsa målsättningen (parollerna) kan vara särskilt skadlig, eftersom en urvattnad målsättning mycket väl kan leda till minskat engagemang och passivitet (”varför kämpa för en sådan futtig sak”) – det kan faktiskt vara så att mer långtgående eller fler krav ökar mobiliseringen och kampviljan (tag gruvstrejken 1969-70 som ett exempel, om man bara hade drivit t ex lönekrav så är det osannolikt att strejken hade fått den omfattning och genomslagskraft som den fick).

Ett tredje problem är att KFml/SKP:s syn på enhetsfronten tenderar att leda till en stelbent praktik. För att vara effektiv så måste enhetsfronttaktiken användas på ett flexibelt sätt. Den bör betraktas som ett sätt att skapa aktionsenheter för bestämda mål och inget annat. När det gäller organisationsformer, kampformer och plattformar så bör man vara öppen för olika varianter. Man kan t ex ha aktionsenheter som bygger på överenskommelser mellan befintliga organisationer (den framgångsrika Spanienrörelsen på 1930-talet baserades på överenskommelser mellan partier och fackföreningar), man kan även bilda speciella organisationer som baseras på olika slags individuellt medlemskap. Andra exempel är strejkkommittéer, aktionskommittéer och kontrollkommittéer som väljs under strejker, hyresstrejker, ockupationer och liknande – det finns i själva verket ingen allmängiltig ”organisationsmodell” för enhetsfronter. Att som en del gamla maoister se DFFG (De Förenade FNL-grupperna) som en slags mall för allt enhetsfrontsarbete (den byggde bl a på individuellt medlemskap och maximiplattform) är inte särskilt vettigt. Den lyckades väl för den speciella fråga som den skapades, men man bör också inse att Vietnamkrigets utdragna och tillspetsade karaktär (pågick i över 10 år) var en viktig faktor här, eftersom det gjorde det möjligt att bilda och bygga upp en fast organisation av DFFG:s karaktär.

Martin Fahlgren (28 aug 2011)

Ur *Clarté* 4-2010

Lennart Rahm

Så förlorade vi allt

Den marxist-leninistiska rörelsen i Norge från 1960-talet bestod av fanatiker som offrade allt och blev besvikna för resten av livet. Det är tesen i en norsk historisk studie. Författarna har fel i grunden, men boken är läsvärd och väcker eftertankar, skriver Lennart Rahm, som själv gick med i den svenska m-l-rörelsen vid denna tid. Skiljelinjen går mellan stalinism och maoism.

Från mitten av 60-talet går en våg av revolutionär kommunistisk aktivitet över världen. Nya partier bildas, inspirerade av Mao Tse-tungs tänkande och kulturrevolutionen. I Sverige bildas KFml sommaren 1967, och i Norge tar revolutionärerna över Socialistisk Ungdomsforbund året efter. Fem år tidigare har en utbrytning skett ur NKP, men med de unga tar rörelsen fart och förändrar det politiska landskapet i Norge. SUF blir SUF(m-l) som blir AKP (m-l), *Klassekampen* blir dagstidning, Oktober ett betydande bokförlag, Vömmöl spelmannslags skivor blir en landsplåga, osv. AKP gör rejäla inbrytningar i arbetarklassen och på en LO-kongress i mitten av 70-talet har de alla fem delegater från Oslo Jern och Metall; de driver strejker och strejkstödsarbete, finns på arbetsplatser i hela Norge, utmanar klassamhället. Sedan är det som det tar slut. Vad hände?

Den store ml-boka är resultatet av det s.k. Kadersprojektet i Norge. Det är ingen historik utan en beskrivning utifrån av några som själva inte deltagit, men samlat material och intervjuat aktiver. Det är en stor, vacker bok, rikt illustrerad och påkostad. Projektet har inte varit okontroversiellt. Författarna har manat de som "drabbats" av m-l-rörelsen att berätta hur den förstört deras liv. Trots utgångspunkten är det intressant och rolig läsning, om än långt ifrån uttömmande.

Förvisso undrar man över intresset för en sådan bok: var är orsaken, relevansen och tanken? Snart upplyses man. Utgångspunkten är att visa hur fel det blev, hur dumt och meningslöst – då finns förstås intresse att publicera. Det går som en underton i intervjuarnas frågor och anspelningar, men långt ifrån i de intervjuades svar. Många minns med nöje och berättar gärna. Jag blir lite avundsjuk; varför har inget liknande gjorts i Sverige? För det är svårt att inte reflektera över det svenska KFml/SKP:s utveckling och politiska linje under samma tid. Vi tillhörde väl samma International och gjorde ungefär samma fel. Jag tror att den nästan defaitistiska stämning man ibland upplever i dag har sin grund i att vi trott oss ha bara en massa misstag i bagaget. Så är inte fallet. Vi gjorde en satans massa bra saker, men också en massa dåliga. Vi kan lära av bägge.

Författarna har gjort en utifrånanalys. Det är som om de vill försöka begripa hur det var möjligt att bygga upp hela denna rörelse, baserad på vad de anser galna idéer, med frivilliga krafter. Själva kommer de ur en miljö där ingen gör något utan att se vad man kan vinna på det. Svagheten i boken är väl att de aldrig begriper det.

Attityden syns redan i början när de kommenterar den handbok för arbetare om arbetsmiljön som AKP gav ut. Viktigast är att uppmärksamma "det pedagogiska tilltalet, uppifrån och neråt, den visar misstro till läsarens färdigheter och en överivrig önskan om ett riktigt bruk av den, för att riktiga tankar och riktiga handlingar skall bli resultatet". Att tanken med boken var att ge ett redskap som tidigare inte fanns i kampen mot gifter, farliga kemikalier etc., att göra

kampen för en bra miljö till en del av klasskampen, det blir mindre viktigt. Uppsåtet ska ifrågasättas.

Tröttsamma är också de ständigt återkommande religiösa analogierna. Det är att se till ytan, inte att förstå. Har kyrkan något slags monopol på självupppoffrande arbete och hängivenhet? Likaså är ord som manipulerat, manövrerat, härskat, utspekulerat och makt ivrigt använda. Så okunniga om politiska partier kan väl författarna inte vara att de tror att de orden inte skulle passa ännu bättre för att beskriva Arbeiderpartiet, Høyre eller Fremskrittspartiet?

I boken gör författarna en uppdelning, utan närmare politisk analys, mellan 63-maoisterna, de lite äldre NKP:are som påverkats redan på 50-talet och tar ställning för Kina under polemiken mellan Kina och Sovjet, och 68-maoisterna, yngre, påverkade av kulturrevolutionen. För Sveriges del menar jag den distinktionen bara äger viss giltighet. Viktigare är skiljelinjen mellan en stalinistisk tradition och en maoistisk.

Varför följde den partiledning som tog över SKP 1976, redan i majoritet 1973, mer Stalin än Mao. Nyckelbegrepp som partiet, organisationen främst, självklara ledaren för kampen, centrum slår fast politiken och kadern avgör allt, blev viktigare än de maoistiska, masslinjen, enhetsfronten, undersöka och analysera innan politiken slås fast, och praktiken avgör allt?

I Norge som i Sverige är uppgörelsen med "Enad vänster"-linjen 1973 en skiljelinje. I förlängningen var det en uppgörelse med masslinjen och Maos linje om enhetsfronten, till förmån för kaderpartiet. Som om man inte längre är säker på riktig politisk linje, förs kampen mot högeravvikelsen för att skydda partiets ideologiska renhet. En AKP:are berättar att vid uppgörelsen med högeravvikelsen ställdes frågan om vem partifolket skulle rösta på vid ett kårval, en nazist eller en Sosialistisk Ungdom-kandidat. "Hade man inte förstått att SU:aren representerade socialimperialismen hade man inte gjort upp med högeravvikelsen och så kom partikader för att få alla att hålla med. Ett par veckor senare kom nya direktiv, man hade gjort vänsteröverslag, visst var det skillnad på SU och nazister och därmed fick vi alla ändra oss igen [...] så var det försmädligt att vi alla hade böjt oss."

Också i Norge kommer det vi upplevde i Sverige från 70-talets mitt, proletarisering, säkerhetspolitik, linjen från den nya ledningen att ersätta politik med organisation, att flytta omkring kamrater hit och dit. Det var till ingen nytta när politiken, "kriget föregår revolutionen", inte intresserade någon, när det genombrott inom arbetarklassen både norrmän och svenskar faktiskt gjort och var på väg att rejält befästa och utöka under 70-talets första hälft försvann i självgod och allt vildsintare sekterism.

Innan kaderpolitiken blev linje fanns en bred och verklig proletarisering inom rörelsen, på frivillig basis. Medvetenheten avgjorde, och att tillbringa några år i industrin efter gymnasiet skadade inte. Sedan skulle alla drivas ut till industrin. Att bli akademiker var närmast förräderi. Att (r)arna höll på med sitt fjantande och räknade procentsiffror över arbetare i avdelningarna spillde över på oss. Vid kongressen 1973 stod SKP som bäst i arbetarklassen och hade förbundsansvariga inom alla förbund. Vi litade till att vi förde en politik i folkets intresse. Jag var aktiv i det fackliga arbetet, gick kurser, fick uppdrag, reste resolutioner, samlade till strejktöd, vann stöd. Jag hade en facklig linje i ryggen, den fackliga cirkeln var ett genombrott, och i den fanns en politik som talade till arbetarna. Vi togs på allvar.

När man i Norge drev proletariseringen och lämnade universiteten, försvann också en av de viktigaste baserna. Plötsligt blev ml:arna små där och dominerade inte längre debatten, de "förlorade positioner som definitionsmakt på en av sina viktigaste arenor."

Proletariseringskampanjen tömde AKP på många kamrater. De gick ur då de inte stod ut på jobbet och inte kunde medge det. De ville inte flytta ut till de avlägsnaste förorterna eller ville fortsätta sin utbildning. Var fanns långsiktigheten, tanken att underlätta för kamraterna att

vara kvar, att förbli kommunister och göra det till en glädje att vara det? Partiet borde tvärtom ha uppmuntrat proletära kamrater till studier och vidareutbildning, gjort livet lättare i stället för tyngre, varit källan vi kunde få kraft ifrån, inte lägervakten som avgjorde arbetsdagens värde.

Ingen av de intervjuade värvade någonsin ”en äkta arbetare” till Partiet. Man ville inte dra in dem i det som väntade. ”Att be en arbetare om att bli med på allt det Partiet krävde, att jobba 20 timmar om dygnet och säga ja till allt, det var inte möjligt.”

”Bara för att de kunde snacka, skulle alla böja sig för dem”, säger en intervjuad. ”Att arbetarna skulle omfatta den revolutionära ideologin så snart det kom en kommunist på arbetsplatsen hade de sett på kinesisk propagandafilm och drev nu det som partilinje.”

”Vi blev pålagda att göra saker som vi inte ville göra. Vi förlorade friheten. Och då kom tungsinnet och allvaret in också. Lyckligtvis, för då började jag vakna”, säger en annan. ”De hade en drift att dominera, när de inte lyckades med det, hoppade de hellre av.”

Här, vid 70-talets mitt, sker förändringen. Vi lämnar kampen mot den inhemska klassfienden för det sovjetiska krigshotet. Här förlorar vi allt.

Vad gjorde AKP och SKP för egen analys av krigsfaran? Antogs den kinesiska linjen utan egen värdering? Hade man analyserat Sovjet utan mallen för ögonen, tillämpat dialektiken och undersökt fakta, som Mao sade, så hade säkert slutsatsen blivit en annan. ”Var inte bilden av Sovjet under det 70-tal då de hotade oss med krig karikerad utifrån de analyser som gjordes i USA efter nederlaget i Vietnam och befrielsekrigen i Afrika?” (Eric Hobsbawm i *Ytterligheternas tidsålder*). Vår tidning *Gnistan* lät även baltfascister göra den analysen åt oss.

Man kunde ha sett att Nixons Kinaresa var Maos avslutande av tanken på världsrevolution och ett sätt att slå vakt om den kinesiska nationen gentemot Sovjet. Då hade också förståelsen varit större för att den kinesiska politiken därefter hade det som ledstjärna, t.ex. i handeln med Chile, synen på EEC eller stödet till vissa befrielseströrelser. Det var ungefär som ”socialism i ett land” eller hellre Molotov-Ribbentrop-pakten, nödvändig att försvara för de partier som tillhörde Komintern. Det handlade om att försvara socialismens enda stat.

Mao träffar president Nixon i februari 1972

Var det så också i Sverige, som en intervjuad säger, att krigshotet blev genvägen till revolution för dem som inte stod ut med att springa i trappuppgångar, sitta på hyresgästmöten, dra igång daghemskampanjer, på möte efter möte med frontorganisationer, stå utanför systemet fredag och lördag, som insett att de aldrig skulle komma till den stora dagen på det viset? Hade kriget kommit och vi varit de enda som varnat, hade revolutionen varit närmare.

I olika enhetssammanhang var det inte svårt att se vilka som var fientliga och vilka vi kunde samarbeta med. Ju fler enhetsfronter vi deltog i, desto fler blev vi bekanta med, och de kunde

upptäcka att vi var resonabla, ställde upp och gjorde ett bra arbete. Ju färre, desto mer demoniserade blev vi. Tillhörde vi vänstern eller ej? Vi kunde inte demonstrera mot fascistjuntan i Chile, inte protestera mot tennismatchen mot Chile hösten 1975; vi var två kamrater från Halmstad som åkte till Båstad och sålde *Gnistan* och inte träffade en enda övrig kamrat. Vi mumlade i skägget om kärnkraften. I stället för att medverka i diskussionerna om ett småskaligt samhälle, lät vi stalinistiska teknikutopier ta loven av deltagandet i den största folk-rörelsen vi varit med i – för trots allt gjorde kamrater på eget initiativ ett bra arbete. Vi lärde känna en massa nya radikala människor under kampanjen, och ledde basgrupper i stora bostadsområden. Det var en avgörande insats för att bryta den stämpel vi fått på oss åren innan.

Under tidigt 70-tal bedrev Faluavdelningen av KFml stödarbete för skolan i Drevdagen. Det var en kamp mot avfolkningen; man samlade pengar och spred information. Det ledde till att kamraterna blev inbjudna över en helg för att ortsbefolkningen skulle få visa sin tacksamhet. Stödet till folklig kamp utgick från tanken att varje gång folket vinner en seger mot staten eller kapitalet, är det en seger för vår sak som är folkets sak. Folkets medvetande förändras, enligt Maos tankar om hur riktiga idéer föds ur praktiken. Gjorde Falu-avdelningens stödarbete det svårare eller lättare att propagera kommunismens idéer för Drevdagen-borna? (Om det nu skulle göras. Kanske räckte det med att de visste att de där som stöder oss, samlar pengar och sprider flygblad om vår sak, de är kommunister.)

Var inte detta den marxist-leninistiska linjen? Var det inte att tjäna folket? Var inte den riktiga politiken att tillämpa masslinjen i stället för det hemliga partiet?

Jag menar att SKP lämnade Maos linje och det framgångsrika frontarbetet runt om i landet för att driva en linje mer influerad av Stalins idéer om partiarbetet. Det tog sig uttryck i en alltmer dirigerad partiorganisation från och med 70-talets mitt. Man politiserade privatlivet, föreskrev musikmak, kultur, litteratur, bostad, alkoholförbud. Snart verkade inget för litet för att partiet skulle lägga sig i. Skulle inte socialismen innebära frihet?

Visst fanns det hemlighetsmakeri i rörelsen ända från början – även om AKP verkar ha varit många steg före i detta. Vi var ju revolutionärer och bekanta med Säpo:s intresse. De dök upp överallt. Jag har läst min akt med första noteringen att jag beställt *Gnistan* och *Marxistiskt Forum* från Danelius bokhandel hösten 1968, då var jag 16 år. Sedan dröjde det ungefär tio år tills hotet kom och vi skulle förbereda oss på illegalitet. Jag har kamrater som inte har ett kort från sitt bröllop och fick tackkortet tillbaka. Kanske var det ett sätt att inympa betydelsefullhet hos medlemmarna i en rörelse som snart kom att bli helt betydelselös.

Det sägs att SKP stod på sin höjdpunkt 1976. Det kan stämma medlemsmässigt, men politiskt vill jag hellre säga 1973. Enad Vänster-initiativet visade att vi satte politiken före organisationen. I valrörelsen hade vi lokala listor i åtta kommuner i Jönköpings län. Det var vi senare aldrig i närheten av, och på min ort ökade vi röstetalet med 500 procent. Tänk om vi gjort så över riket? Nu stod vi still och det var inte längre självklart att man som vänster skulle rösta på m-l-arna. I valet 1976 gick det ännu sämre. Då var vi bara en rörelse i mängden, och våra ställningstaganden hade fjärrmat oss från stora delar av vänstern.

Jag kan konstatera skavanker, felslut, idiotier, misstag och saker jag inte är stolt över. Visst, ett kommunistiskt parti skall man kanske passa sig för, som Dag Solstad skriver. Men om man inte vill väja för förtrycket, imperialismen, kapitalismens utsugning, om man vet på vilken sida man står, är inte det huvudsaken?

Kanske är inte *Den store m-l-boka* den vägledning man behöver. Men det är rolig läsning om en idérörelse som från slutet av 60-talet och genom hela 70-talet omskakade Norge och

grundade vad som ännu är Nordens enda dagliga vänstertidning. Vi har mycket att lära av vår historia. Så låt oss ta kamp för att skriva den, inte bara lämna den till motståndaren.

Marxismen erkänner inga eviga sanningar, utom klasskampen, naturens och vetenskapens rörelse. Alla tankar kring samhällets konstruktion, demokratin eller produktionen handlar om kraftmätning. Vems ideologi dominerar, vem skriver historien, vem har tolkningsföreträdet? En riktig tanke för proletariatet är det motsatta för bourgeoisien. Det är inte konstigt, det är klasskamp.

Och visst ligger det något i Paul Sweezys ord: ”Marxismen utan sin revolutionära kärna är en självmotsägelse utan existensberättigande eller möjlighet att överleva.”

Ur *Clarté* 1-2011

Per-Åke Lindblom

Rätt och fel om SKP

I en recension i *Clarté* 2010/4 av en bok om den maoistiska rörelsen i Norge diskuterade Lennart Rahm motsvarande utveckling i Sverige. Rahm har fel om kampanjen Enad vänster men rätt i synen på krigsfaran på 1970-talet, skriver Per-Åke Lindblom i en kort kommentar.

Varje ny revolutionär rörelse måste förhålla sig till tidigare rörelser för att lära av dess framgångar och misstag. Därför går det inte att komma förbi den internationella marxist-leninistiska rörelse som uppstod efter den stora polemiken mellan Sovjet och Kina på 1960-talet, oavsett om dess styrka inte är jämförbar med den rörelse som uppstod på grund av oktoberrevolutionen. Det finns stora problem med Rahms analys. Han menar att Skp-majoritetens uppgörelse med ”Enad vänster”-politiken i valet 1973 i ”förlängningen var en uppgörelse med masslinjen och Maos linje om enhetsfronten”. Men ”Enad vänster”, som

förespråkade valallians mellan dåvarande Vpk och Skp, var ett illa genomtänkt uppifrån-projekt från första början. Det grundläggande felet var att det utgick från en förment ”kommunistisk” gemenskap med Vpk, och från risken för att Vpk skulle ramla ur riksdagen och att socialdemokraterna skulle förlora regeringsmakten. Kfml/Skp skulle fungera som ett stödparti till Vpk, i sin tur ett stödparti till Socialdemokraterna. Det hade varit en annan sak om Kfml/Skp hade formulerat en valplattform bestående av ett antal konkreta krav. Den efterföljande kongressresolutionen ”Ena alla kommunister i ett starkt kommunistiskt parti!” lät påskina att motsättningarna mellan partierna var minimala och syftade till att förbereda Skp:s återtag till Vpk. På Skp:s valkonferens 1975 ställde sig 80 procent av delegaterna sig bakom en starkt kritisk resolution till ”Enad vänster”.

Rahm har däremot rätt, när han skriver att ”vi lämnade kampen mot den inhemska klassfienden för det sovjetiska krigshotet”, vilket skedde först i januari 1978. Den internationella m-l-rörelsen anammade det kinesiska kommunistpartiets analys av Sovjet som en social-imperialistisk stat, en supermakt på uppgång, och att rivaliteten mellan Sovjet och USA ledde till att krigsfaran ökade. Men partistyrelsemajoriteten begick två fundamentala fel, som förklarar varför Skp inte överlevde i motsats till andra maoistiska partier i Europa:

1. Partistyrelsemajoriteten insåg inte att ett revolutionärt parti och ett statsbärande parti inte kan bedriva samma slags utrikespolitik. Det senare har erövrat statsmakten — det förra har det inte. Denna distinktion framfördes mycket tydligt från kinesiska KKP:s sida i brytningen med det sovjetiska kommunistpartiet på 1960-talet.
2. Partistyrelsemajoriteten behandlade krigsfaran som om den var akut. Den betraktade teorin om tre världar som ett helt partiprogram, vilket togs som förevändning att rikta huvudslaget mot Sovjet — inte mot det egna monopolborgerskapet. Huvudmotsättningen gick alltså inte längre mellan proletariat och borgerskap i Sverige. Kampen för ”freden” blev huvudfrågan och fokus riktades mot Europa. Konsekvensen av denna analys blev en befängd klassam-arbetspolitik, som sedan kulminerade i beslutet att stödja socialdemokraterna i 1982 års val. Men något behov av ett nytt vänstersocialdemokratiskt parti i Sverige fanns inte.

Fler texter med anknytning till debatten:

[Kommentar till Marxistarkivets artikelsamling om maoismens undergång](#) (av Ulf Karlström med kommentar av MF)

[Anti-stalinistisk maoism – vad är det?](#) (om stalinism vs maoism)